

Право на захист

Якщо особу підозрюють або обвинувачують у вчиненні злочину, вона має право на захист, що зокрема полягає у наданні можливості користуватися правовою допомогою захисника. У випадках, передбачених кримінальним процесуальним кодексом (КПК) та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави (ст. 59 Конституції, ст. 20 КПК, ст. 14 Закону «Про безоплатну правову допомогу»).

ВАЖЛИВО ЗНАТИ!

Підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому КПК, повідомлено про підозру, або особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Обвинуваченим (підсудним) є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому КПК. Іншим учасником кримінального провадження (потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, заявник, свідок, понятий, інші) безоплатна правова допомога не надається!

Підозрюваний, обвинувачений має право (ст. 42 КПК):

- ➔ знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують;
 - ➔ бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК, а також отримати їх роз'яснення;
 - ➔ на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості;
 - ➔ на участь захисника у проведених допиту та інших процесуальних дій;
 - ➔ на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження;
 - ➔ на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю власних коштів на її оплату.
- Підозрюваний, обвинувачений мають також інші процесуальні права, передбачені КПК.

Що таке безоплатна правова допомога?

Це правова допомога захисника, що надається за рахунок коштів Державного бюджету України і є безоплатною для підозрюваного, обвинуваченого. Це означає, що особа не несе жодних витрат, пов'язаних з правовою допомогою захисника, ні під час отримання такої допомоги, ні в подальшому. Безоплатну правову допомогу підозрюваному, обвинуваченому надаватиме адвокат, який забезпечить захист від обвинувачення, представництво інтересів та складання процесуальних документів. Прибуття адвоката до підозрюваного, обвинуваченого забезпечує відповідний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги – державна установа, що діє на території Автономної Республіки Крим, кожної області, міст Києва та Севастополя.

Чи має особа право на безоплатну правову допомогу?

Якщо особу затримано за підозрою у вчиненні злочину, вона має право на безоплатну правову допомогу незалежно від рівня доходів. Така допомога надається усім, хто перебуває під юрисдикцією України.

Це означає, що після затримання, у разі надання особі процесуального статусу підозрюваного чи обвинуваченого, слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд **зобов'язані залучити захисника**, що надаватиме безоплатну правову допомогу (такий спосіб називається «залучення захисника за призначенням»), якщо:

- ➔ особу підозрюють або обвинувачують у вчиненні особливо тяжкого злочину, тобто злочину, за який передбачено покарання у виді штрафу в розмірі понад 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад 10 років або довічне позбавлення волі;
- ➔ особі менше 18 років або під час вчинення злочину, у якому таку особу підозрюють чи обвинувачують, їй було менше 18 років;
- ➔ внаслідок психічних або фізичних вад особа не здатна повно цінно здійснювати свій захист;
- ➔ особа не володіє українською мовою;
- ➔ до особи мають намір застосувати примусові заходи медичного характеру у зв'язку із психічним захворюванням (ст. 49, 52 КПК).

Слідчий, прокурор, слідчий суддя або суд зобов'язані залучити захисника за рахунок держави також у випадку, якщо особа заявила клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно. Або у будь-яких інших випадках, якщо вони самі вирішать, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника (ст. 49 КПК).

Як залучити захисника?

Представник правоохоронного органу, що здійснив затримання, зобов'язаний невідкладно повідомити про цей факт відповідний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги, який протягом двох годин забезпечує прибуття захисника. Представник правоохоронного органу, відповідальний за перебування затриманих, зобов'язаний перевірити виконання обов'язку щодо інформування центру про затримання особи та реалізувати його самостійно, якщо цього не було зроблено раніше. У такому випадку від особи не вимагається заявляти жодних клопотань, складання чи підписання будь-яких інших документів.

ВАЖЛИВО ЗНАТИ!

Особа вважається затриманою не з моменту, коли складено протокол про затримання за підозрою у вчиненні злочину, а тоді, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишити поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою (ст. 209 КПК). Це має значення, оскільки затримана особа негайно звільняється, якщо протягом 72 годин із моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою (ст. 12 КПК). Тому необхідно запам'ятати час фактичного затримання, вимагати його фіксації у протоколі затримання і проінформувати про це адвоката.

Надалі затриманому варто заявити клопотання про залучення захисника за призначенням, якщо за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин він не може залучити захисника самостійно. Відповідне клопотання адресується слідчому, прокуророві, слідчому судді або суду і має бути ними розглянуто в розумні строки. Внаслідок розгляду слідчий або прокурор виносить постанову, а слідчий суддя чи суд постановляє ухвалу, якою доручає відповідному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням та забезпечити його прибуття у зазначені у постанові (ухвалі) час і місце для участі у кримінальному провадженні. Постанова (ухвала) про доручення призначити адвоката відразу направляється відповідному центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги і є обов'язковою для негайного виконання. Невиконання, неналежне або несвочасне виконання постанови (ухвали) про доручення призначити адвоката тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.